

การศึกษาลวดลายเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

A STUDY OF DESIGN OF KOH-KRED POTTERY , NONTHABURI PROVINCE

จิรดา แพร่ใบศรี / JIRADA PRAEBAISRI

สาขาวิชาศิลปประยุกต์และการออกแบบผลิตภัณฑ์ คณะสถาปัตยกรรมและการออกแบบ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

MAJOR APPLIED ART AND PRODUCT DESIGN, FACULTY OF ARCHITECTURE AND
DESIGN, KING MONGKU'S UNIVERSITY OF TECHNOLOGY NORTH BANGKOK

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ลวดลายและเทคนิคกรรมวิธีต่าง ๆ ในการสร้างลวดลายที่ปรากฏบนเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการลงพื้นที่ภาคสนามศึกษาลักษณะทางกายภาพ และสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผลการวิจัย พบว่า เครื่องปั้นดินเผาที่ปรากฏการตกแต่งลวดลาย ได้แก่ ประเภทเครื่องใช้ คือ โอ่งสลัก และประเภทสวยงาม คือ หม้อน้ำลายวิจิตร ลักษณะของลวดลายมี 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทลายธรรมชาติ เช่น ลายดอกไม้กลม ลายหน้าสิงห์ และประเภทลายประดิษฐ์ เช่น ลายบัวคว่ำ ลายบัวหงาย ลายพุ่มยม ลายเครือเถา

การจัดวางโครงสร้างลาย ประกอบด้วยลวดลายหลักและลวดลายประกอบ พบว่า ส่วนใหญ่ใช้ลวดลายที่เข้าชุดกันทั้งส่วนฝา ส่วนปาก ส่วนเชิงฐาน ส่วนขอบ ลวดลายมีความกลมกลืนกันของเส้นรูปร่าง รูปทรง และขนาดของลวดลาย โดยประเภทเครื่องใช้ จัดวางลวดลายหลักไว้ที่ส่วนฝา ส่วนขอบและส่วนปาก จัดวางลวดลายประกอบไว้ที่ส่วนฝาและส่วนปาก และประเภทสวยงาม จัดวางลวดลายหลักไว้ที่ส่วนฝา ส่วนปาก และส่วนเชิงฐาน จัดวางลวดลายประกอบไว้ที่ส่วนยอดของฝา ส่วนขอบและส่วนคอ

การจัดสัดส่วนลวดลาย พบว่า ส่วนฝาและส่วนเชิงฐานส่วนใหญ่ไม่เว้นที่ว่าง ลวดลายส่วนตัวโอ่งหรือหม้อน้ำนิยมทำที่ขอบ ปากและฐาน ไม่นิยมทำลวดลายเต็มพื้นที่ แต่จะเว้นพื้นที่ว่างส่วนตรงกลางของตัวโอ่งหรือหม้อน้ำ หรือทำเป็นลายขีดแบ่งช่องเพื่อลดพื้นที่ว่าง

เทคนิควิธีการตกแต่งลวดลาย พบว่า ใช้วิธีการแกะสลัก การขีดขูดลาย การกดลาย การแปะติดลาย การฉลุ การทำเส้นลวด และการปั้น

คำสำคัญ: ลวดลาย , เครื่องปั้นดินเผา , เกาะเกร็ด

Abstract

The main propose of this research is to study the design and the technical processes for designing the patterns on Koh-Kred pottery , Nonthaburi Province. Qualitative data were collected from fieldwork and in-depth interviews with various key Informants.

The results of research reveal that the types of pottery are able to be separated into 2 categories as follows: 1) utensil type and 2) decoration pattern. The designs of the pottery can be separated into 2 patterns as follows: 1) natural patterns and 2) decorative patterns such as Lai Dokmai, Lai Nah-singh , Lai Bua-kwum , Lai Bua-ngwai , Lai Poomayom and Lai Kruethao.

The elements of design include 2 patterns which are the main pattern and the sub pattern. It is found that the pattern of each part of pottery matched the other. The utensil patterns were designed to have main patterns on their lids, edges and shoulders whereas sub patterns were mainly on edges and shoulders. The main decorative patterns were on lids, shoulders and bases, and the sub patterns were mainly on the top of lids and necks.

The proportion of pattern on lids and bases of most potteries have no empty space. Patterns on body of jar or pot usually appeared at the edges, shoulders and based part.

The techniques that are used for decorating are patterns: carving, scraping, collage, perforating the utensil, and molding.

Keywords: pattern , pottery, Koh-Kred

¹ ทูลสนับสนุนโครงการพัฒนานักวิจัย วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ประจำปีงบประมาณ 2553

บทนำ

ประเทศไทยเป็นแหล่งหนึ่งที่ชาวมอญอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ มาตั้งแต่อดีต โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระมหากษัตริย์ของไทย ให้อาศัยอยู่ในแผ่นดินไทยเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยบริเวณที่จัดให้เป็นที่อยู่ของชาวมอญส่วนใหญ่จะอยู่ริมแม่น้ำแถบชานพระนคร ดังนั้นบริเวณที่มีชาวมอญอยู่เป็นจำนวนมากคือ ปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี, สามโคก จังหวัดปทุมธานี และพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งอาชีพสำคัญของชาวมอญคือ การทำนา ทำสวน และการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนประเภทเครื่องปั้นดินเผา เช่น ตุ่ม หม้อ ไห โอ่ง ซึ่งเป็นอาชีพหลัก และเป็นอาชีพที่มีมาแต่โบราณอย่างหนึ่งของชาวมอญนนทบุรี โดยมีเกาะเกร็ดเป็นตำบลหนึ่งที่เป็นแหล่งทำเครื่องปั้นดินเผาที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน(พิศาล บุญผูก, 2550 : คำนำ) เมื่อชาวมอญอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองไทยก็ได้เริ่มทำเครื่องปั้นดินเผาเพื่อเป็นอาชีพซึ่งสืบเนื่องมาจากอาชีพดั้งเดิมที่เคยทำที่เมืองมอญมาก่อน และได้สืบทอดต่อมาถึงปัจจุบัน

เครื่องปั้นดินเผาของชาวมอญเกาะเกร็ดจำแนกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ โอ่ง อ่าง ครก กระถาง และประเภทสอยงาม ได้แก่ หมอน้ำลายวิจิตร มีลักษณะพิเศษสวยงามแตกต่างจากศิลปะของชนชาติอื่น ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของศิลปะเครื่องปั้นดินเผาของชาวมอญเกาะเกร็ด หมอน้ำลายวิจิตร ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักในการจัดทำขึ้นเพื่อถวายแด่พระสงฆ์ วัด เจ้าเมือง ซึ่งช่างจะปั้นโดยใช้เวลาวางที่เหลือจากการปั้นเป็นสินค้าที่จะขายทั่วไป(สุเวทย์ อวยจินดา, 2543 : 79) อาจกล่าวได้ว่าเป็นงานภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านศิลปะที่สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการพัฒนาทักษะทางด้านการสร้างการประยุกต์แนวคิด และความสามารถด้านเชาวน์ปัญญาในการแก้ปัญหาชีวิตของสมาชิกในชุมชนหรือสังคมหนึ่งๆ เพื่อให้วิถีชีวิตสอดคล้องตามแนวทางในการดำเนินชีวิตภายในสังคมชุมชนนั้นๆ(ทวีศักดิ์ สาสงเคราะห์, 2554:27)

ชุมชนเกาะเกร็ดกำลังประสบปัญหาเรื่องช่างปั้นซึ่งมีจำนวนน้อยลงไปเรื่อยๆ เพราะสภาพชีวิต เศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป(ณัฐประวีณ ศรีทรัพย์, 2537 : 58) ในปัจจุบันการสืบทอดอาชีพการปั้นต่อจากรุ่นพ่อแม่ลดน้อยลง ความรู้ที่ช่างปั้นถ่ายทอดสืบทอดกันมานั้นไม่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้เป็นหมวดหมู่รูปแบบที่มีในปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนไป ช่างปั้นและผู้เริ่มที่จะลิ้มลองความรู้และวิธีการต่างๆ และสูญหายไปตามกาลเวลา เนื่องด้วยกระแสโลกในปัจจุบันที่มีวัฒนธรรมด้านอื่นหลั่งไหลเข้ามา มีเครื่องใช้สมัยใหม่เข้ามาแทนที่ จึงทำให้เครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ดหมดความสำคัญลง อีกทั้งคนรุ่นใหม่ก็ขาดช่วงที่จะสืบสานวิชาการทำเครื่องปั้นดินเผาต่อจากคนรุ่นก่อน อันมีสาเหตุจากสภาพสังคมและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป

ปัจจุบันแม้ว่าเครื่องปั้นดินเผาจะถูกผลิตขึ้นมาอย่างแพร่หลายในท้องตลาด แต่ลวดลายเอกลักษณ์ดั้งเดิมกลับเริ่มที่จะเปลี่ยนแปลงและสูญหายไป เนื่องจากมีการพัฒนาและรูปร่างใหม่ๆ ให้ทันสมัย เพื่อสนองต่อกระแสความต้องการของตลาด จากอดีตที่เป็นงานฝีมือละเอียดอ่อนตามสุนทรียภาพของช่าง ก็เปลี่ยนเป็นการรับจ้างปั้นเพื่อผลิตให้ทันต่อความต้องการของผู้ซื้อ ทำให้มีการทะลักเข้ามาของกลุ่มช่างต่างถิ่น ส่วนคนที่มีความรู้เรื่องลวดลายดั้งเดิม สามารถปั้นและแกะสลักลวดลายได้ก็เหลือเพียงไม่กี่คน ทำให้ส่งผลกระทบต่อเอกลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ดที่เริ่มเลือนหายไป จึงอาจกล่าวได้ว่าการนำวัฒนธรรมมาหาประโยชน์

ทางด้านเศรษฐกิจการค้ามากเกินไป อาจทำให้เกิดการบิดเบือนก่อให้เกิดความเสียหายต่อวัฒนธรรมอย่างมากเช่นกัน ซึ่ง มาโนช กงกะนันทน์(2537 : 47-48) กล่าวว่า การอนุรักษ์รูปแบบดั้งเดิมเอาไว้วันนี้เป็นสิ่งจำเป็นที่ควรจะทำอย่างต่อนื่อง

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของเครื่องปั้นดินเผาของชาวมอญเกาะเกร็ดที่มีมายาวนาน แต่กำลังจะสูญเนื่องจากขาดช่างสืบทอดต่อเพราะเป็นช่างรุ่นใหม่หรือช่างจากแหล่งอื่น แม้อาจมีผู้ทำการศึกษาค้นคว้าเป็นจำนวนมากแล้วในเชิงมานุษยวิทยา แต่ก็ยังมีอีกหลายประเด็นที่ยังมิได้มีผู้ทำการศึกษาค้นคว้าอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในเชิงศิลปกรรม เช่น ด้านการใช้ลวดลายบนรูปทรงต่างๆ ซึ่งยังมีการศึกษาค้นคว้าค่อนข้างน้อยและขาดการศึกษาอย่างจริงจังถึงเอกลักษณ์ของเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ดว่าเป็นอย่างไร โดยเฉพาะเรื่องของลวดลายที่นับวันจะกลืนหายไปไม่เป็นเอกลักษณ์ของเกาะเกร็ด จึงน่าจะมีการศึกษารวบรวมให้เห็นถึงการใช้ลวดลายบนรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาในลักษณะต่างๆ ก่อนที่หลักฐานเหล่านี้จะถูกทำลายและสูญหายไป เพื่อเป็นการส่งเสริมให้มีการนำศิลปะและภูมิปัญญาของชาวมอญ มาเผยแพร่ให้เป็นที่ยอมรับกว้างขวาง โดยผู้วิจัยหวังว่างานวิจัยนี้จะเอื้อประโยชน์ต่อสังคมในฐานะเป็นข้อมูลทางวิชาการด้านศิลปกรรมที่มีคุณค่าไว้สำหรับผู้ที่สนใจ และอาจกระตุ้นเตือนให้สังคมตระหนักถึงความสำคัญของการสืบทอด และรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาวมอญให้คงอยู่ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้ลวดลายที่ปรากฏบนเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อศึกษาเทคนิคและกรรมวิธีต่างๆ ในการสร้างลวดลายบนเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยแบ่งขั้นตอนดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 การรวบรวมลักษณะทางกายภาพของเครื่องปั้นดินเผาจากเอกสาร งานวิจัย และภาพถ่าย ที่ถูกบันทึกไว้

ระยะที่ 2 การลงพื้นที่ภาคสนาม ณ พิพิธภัณฑ์ทั้งของภาครัฐและภาคเอกชน จังหวัดนนทบุรี เพื่อบันทึกลักษณะทางกายภาพของเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ดด้วยการถ่ายภาพ โดยเลือกเฉพาะเครื่องปั้นดินเผาที่มีรูปทรงและลวดลายดั้งเดิม ที่มีส่วนประกอบครอบคลุมเป็นตัวแทนในการอธิบายรูปแบบเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ดที่มีอยู่ได้

ระยะที่ 3 การลงพื้นที่ภาคสนาม ณ พิพิธภัณฑ์กานอา مأ่น ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เพื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก(Key Informant) จำนวน 1 ท่าน ได้แก่ นายพิศาล บุญผูก โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยเน้นการสัมภาษณ์ที่พยายามศึกษาความจริงแบบเจาะลึก (Indept Interview)

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ภาพถ่าย มาทำการสรุปและจัดหมวดหมู่ตามแนวประเด็นที่ตั้งไว้

2.2 วิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพของเครื่องปั้นดินเผาตามที่ปรากฏ โดยใช้หลักในการวิเคราะห์องค์ประกอบทางศิลปะ

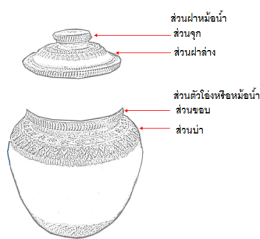
ได้แก่ ลักษณะของลวดลาย การจัดวางโครงสร้างลาย การจัดสัดส่วนลวดลาย

2.3 วิเคราะห์เทคนิควิธีการตกแต่งลวดลาย
เครื่องปั้นดินเผา

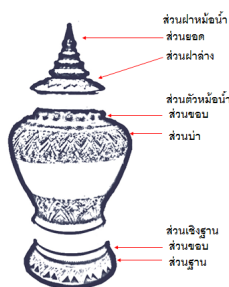
3. การสรุปผลการวิเคราะห์ลวดลายเครื่องปั้นดินเผา
เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรีและนำเสนอผลการศึกษาด้วยการ
พรรณนาวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์การใช้ลวดลายที่ปรากฏบน
เครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า มีปรากฏการใช้
ลวดลายบนเครื่องปั้นดินเผา 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทเครื่องใช้
เป็นโถ่งสำหรับใส่น้ำ มีขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก โดย
ประกอบด้วย ส่วนฝา ส่วนตัวโถ่ง และประเภทสอยงาม คือ หม้อ
น้ำลายวิจิตร เป็นเครื่องบรรณาการ มีรูปทรงก้นกลมคอดสูง ทรงก้น
กลมคอดสั้น ทรงโถ่งสลักเอวใหญ่ ทรงโถ่งสลักเอวคอด ทรงโถ่ง
สลักทรงสูงเอวคอดหรือโถ่งก้อก ทรงขวดโหล ทรงฟักทองคอดสั้น
ทรงฟักทองคอดสูง ทรงมะยม ทรงกระบอก โดยประกอบด้วย ส่วน
ฝาเป็นแบบยอดแหลม ส่วนตัวหม้อน้ำ ส่วนเชิงฐานหรือฐานรอง
หม้อน้ำ

ภาพที่ 1 ภาพการแบ่งส่วนของโถ่งสลัก
ที่มา : ภาพโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2555

ภาพที่ 2 ภาพการแบ่งส่วนของโถ่งสลัก
ที่มา : ภาพโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2555

ดังนั้น การใช้ลวดลายที่ปรากฏบนเครื่องปั้นดินเผาเกาะ
เกร็ด จังหวัดนนทบุรี จึงเป็นไปตามลักษณะที่สำคัญของเครื่องปั้น
ทั้งประเภท ส่วนประกอบ และรูปทรง ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ตาม
ประเด็นต่างๆ ดังนี้

1.1 ลักษณะของลวดลายที่ใช้ตกแต่งเครื่องปั้นดินเผาเกาะ
เกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า มี 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทลาย
ธรรมชาติ ลักษณะเป็นลายดอกไม้ ใบไม้ เครือเถา บุคคล สัตว์

เช่น ลายเครือเถาหรือลายพรรณพฤกษา ลายดอกไม้ ลายใบไม้
ลายพวงมาลัย ลายพวงดอกไม้ ลายเทพพนม ลายรูปสัตว์ เป็นต้น
และประเภทลายประดิษฐ์ ลักษณะเป็นลายขูดขีด ลายหุ่น ลายไทย
เช่น ลายสร้อยคอ ลายไขปลา ลายพุ่มะยม ลายกากบาท ลาย
วงกลม ลายขีดแบ่งพื้นที่ ลายก้างปลา ลายบัว ลายกรวยเชิงหรือ
ลายอุบะ เป็นต้น เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของลวดลายที่ใช้ตกแต่ง
จำแนกตามประเภทเครื่องปั้นดินเผา พบว่า ประเภทเครื่องใช้และ
ประเภทสอยงาม มีการตกแต่งที่แตกต่างกันตามส่วนประกอบของ
เครื่องปั้นดินเผาแต่ละประเภท ได้แก่ 1) ประเภทเครื่องใช้ ลักษณะ
ของลวดลายที่ใช้ตกแต่งตามส่วนประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ส่วนฝา
แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนฝาล่างและส่วนจุก เช่น ลายบัวคว่ำ
ลายบัวหงาย ลายบัวครึ่งซีก และส่วนฝาจุก เช่น ลายพุ่มะยม หรือ
ไม่มีลวดลาย เป็นต้น ส่วนตัวโถ่ง แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วน
ขอบ เช่น ลายพุ่มะยม ลายพวงมาลัย และส่วนปาก เช่น ลายบัวคว่ำ
ลายบัวหงาย ลายบัวครึ่งซีก ลายดอกไม้กลม ลายสายสร้อย ลาย
ขีด เป็นต้น 2) ประเภทสอยงาม ลักษณะของลวดลายที่ใช้ตกแต่ง
ตามส่วนประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ส่วนฝา แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ
ส่วนฝาล่าง เช่น ลายบัวคว่ำ ลายบัวหงาย ลายดอกไม้กลม ลาย
เครือเถา และส่วนยอด เช่น ลายกลีบบัว ลายดอกไม้กลม เป็นต้น
ส่วนตัวหม้อน้ำ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนขอบ เช่น ลายพุ่มะยม
ลายพวงมาลัย เป็นต้น และส่วนปาก เช่น ลายบัวคว่ำ ลายบัวหงาย
ลายสายสร้อย ลายดอกไม้กลม ลายพวงดอกไม้ ลายเครือเถา
เป็นต้น ส่วนเชิงฐาน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือส่วนขอบ เช่น ลายพุมะ
ยม ลายพวงมาลัย และส่วนฐาน เช่น ลายบัวคว่ำ ลายสายสร้อย
ลายหน้าสิงห์ ลายขาสิงห์ ทั้งนี้ประเภทสอยงามมีรูปทรงหลากหลาย
การตกแต่งจึงขึ้นอยู่กับแต่ละรูปทรง

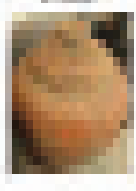
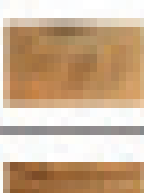
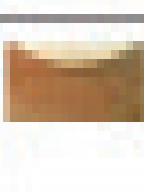
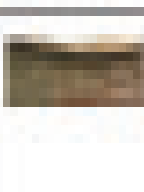
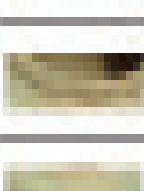
ประเภทลายธรรมชาติ

ประเภทลายประดิษฐ์

ภาพที่ 3 ภาพลักษณะลวดลายที่ใช้ตกแต่ง
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2554

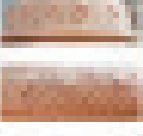
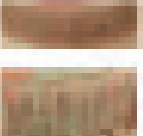
1.2 การจัดวางโครงสร้างลายเครื่องปั้นดินเผาประเภท
เครื่องใช้และประเภทสอยงาม พบว่า เป็นการใช้ลวดลายที่เข้าชุด
กัน จัดวางโครงสร้างลายเป็นแบบสมดุลเท่ากันของรูปทรง การใช้
ลายซ้ำวางลายแบบต่อเนื่องและแบบวางลอยเว้นช่วงห่าง ใน
ลักษณะหน้ากระดานแนวนอน แต่ละชั้นของลายจะวางสลับชั้น
ระหว่างลายหลักและลายประกอบ ซึ่งลายประกอบจะมีรูปร่าง
โครงสร้างของลวดลาย ขนาด และความละเอียดของรูปลายที่ต่าง
กับลายหลัก โดยการจัดวางโครงสร้างลายบนเครื่องปั้นดินเผาแต่ละ
ประเภท พบว่า ประเภทเครื่องใช้ วางโครงสร้างลายหลักที่ส่วนฝา
ส่วนปาก ส่วนขอบ และวางโครงสร้างลายประกอบที่ส่วนฝาล่าง ส่วนปาก
ส่วนเชิงฐาน และวางโครงสร้างลายประกอบที่ส่วนยอดฝาล่าง ส่วนขอบ
ส่วนคอ และส่วนฐาน

ตารางที่ 1 การจัดวางโครงสร้างลายบนเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ประเภทเครื่องใช้

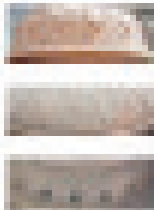
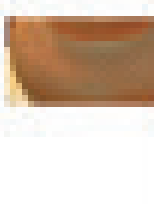
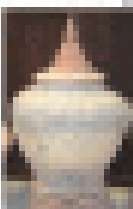
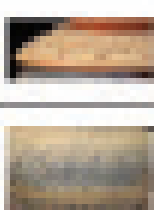
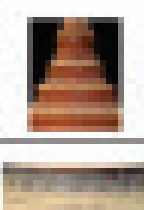
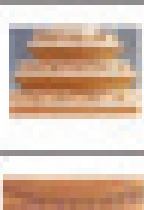
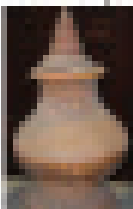
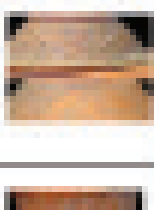
ประเภท	ลาย	ลายบนเครื่องปั้นดินเผา	ลายบนเครื่องปั้นดินเผา
ถ้วย		ลายเส้นตรง	
		ลายเส้นตรง	
ถ้วย		ลายเส้นตรง	
		ลายเส้นตรง	
ถ้วย		ลายเส้นตรง	
		ลายเส้นตรง	
ถ้วย		ลายเส้นตรง	
		ลายเส้นตรง	
ถ้วย		ลายเส้นตรง	
		ลายเส้นตรง	

ที่มา : ตารางโดยผู้วิจัย

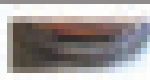
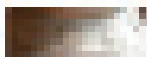
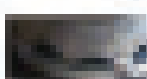
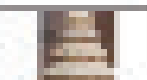
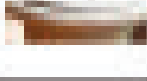
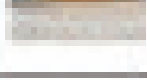
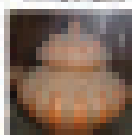
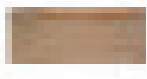
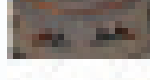
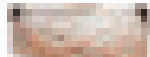
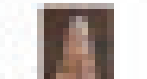
ตารางที่ 2 การจัดวางโครงสร้างลายบนเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ประเภทสอยงาม

ประเภท	ลายเส้นลายเส้น	ลายเส้นลายเส้น	ลายเส้นลายเส้น
ลายเส้นลายเส้น ลายเส้น		ลายเส้นลายเส้น ลายเส้นลายเส้น ลายเส้นลายเส้น	
ลายเส้นลายเส้น ลายเส้น		ลายเส้นลายเส้น ลายเส้นลายเส้น ลายเส้นลายเส้น	
ลายเส้นลายเส้น ลายเส้น		ลายเส้นลายเส้น ลายเส้นลายเส้น ลายเส้นลายเส้น	
ลายเส้นลายเส้น ลายเส้น		ลายเส้นลายเส้น ลายเส้นลายเส้น ลายเส้นลายเส้น	
ลายเส้นลายเส้น ลายเส้น		ลายเส้นลายเส้น ลายเส้นลายเส้น ลายเส้นลายเส้น	

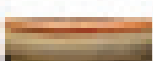
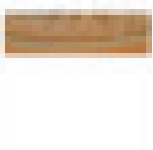
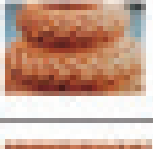
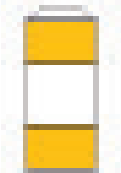
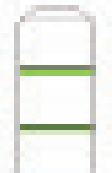
ตารางที่ 2(ต่อ) การจัดวางโครงสร้างลายบนเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ประเภทสวยงาม

รูปถ่าย	ลายเส้นลายเส้น			ลายพื้นลายพื้น		
		ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น			ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น	
		ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น			ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น	
		ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น			ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น	
		ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น			ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น	
		ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น			ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น ลายเส้น	

ตารางที่ 2(ต่อ) การจัดวางโครงสร้างลายบนเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ประเภทสวยงาม

ประเภท	ลายสีฟ้าอมเขียว			ลายสีฟ้าอมม่วง			
ลายดอกชบา			ลายดอกชบา บนพื้น ขาว ใต้ลายดอกชบา ลายเส้นสีฟ้าอมเขียว ลายเส้นสีฟ้าอมเขียว ลายเส้นสีฟ้าอมเขียว	 		ลายดอกชบา บนพื้น ขาว ใต้ลายดอกชบา ลายเส้นสีฟ้าอมม่วง ลายเส้นสีฟ้าอมม่วง	
ลายดอกชบา			ลายดอกชบา บนพื้น ขาว ใต้ลายดอกชบา ลายเส้นสีฟ้าอมเขียว ลายเส้นสีฟ้าอมเขียว	 		ลายดอกชบา บนพื้น ขาว ใต้ลายดอกชบา ลายเส้นสีฟ้าอมม่วง ลายเส้นสีฟ้าอมม่วง	
ลายดอกชบา			ลายดอกชบา บนพื้น ขาว ใต้ลายดอกชบา ลายเส้นสีฟ้าอมเขียว			ลายดอกชบา บนพื้น ขาว ใต้ลายดอกชบา ลายเส้นสีฟ้าอมม่วง	
ลายดอกชบา			ลายดอกชบา บนพื้น ขาว ใต้ลายดอกชบา ลายเส้นสีฟ้าอมเขียว ลายเส้นสีฟ้าอมเขียว	 		ลายดอกชบา บนพื้น ขาว ใต้ลายดอกชบา ลายเส้นสีฟ้าอมม่วง ลายเส้นสีฟ้าอมม่วง	
ลายดอกชบา			ลายดอกชบา บนพื้น ขาว ใต้ลายดอกชบา ลายเส้นสีฟ้าอมเขียว ลายเส้นสีฟ้าอมเขียว	 		ลายดอกชบา บนพื้น ขาว ใต้ลายดอกชบา ลายเส้นสีฟ้าอมม่วง ลายเส้นสีฟ้าอมม่วง	

ตารางที่ 2(ต่อ) การจัดวางโครงสร้างลายบนเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ประเภทสวยงาม

รูปแบบ	ลายเส้นสีเหลือง			ลายเส้นสีน้ำเงิน		
		-ลายเส้นสีน้ำเงิน ใต้สี ลายเส้นสีเหลือง			-ลายเส้นสีน้ำเงิน ใต้สี ลายเส้นสีเหลือง ลาย วงกลมสีน้ำเงิน	
		-ลายเส้นสีน้ำเงิน ใต้สี ลายเส้นสีเหลือง			-ลายเส้นสีน้ำเงิน ใต้สี ลายเส้นสีเหลือง	
		-ลายเส้นสีน้ำเงิน ใต้สี ลายเส้นสีเหลือง			-ลายเส้นสีน้ำเงิน ใต้สี ลายเส้นสีเหลือง	
		-ลายเส้นสีน้ำเงิน ใต้สี ลายเส้นสีเหลือง ลาย วงกลมสีน้ำเงิน ใต้ ลายเส้นสีน้ำเงิน ใต้สี ลายเส้นสีเหลือง			-ลายเส้นสีน้ำเงิน ใต้สี ลายเส้นสีเหลือง ลาย วงกลมสีน้ำเงิน ใต้ ลายเส้นสีน้ำเงิน ใต้สี ลายเส้นสีเหลือง	
		-ลายเส้นสีน้ำเงิน ใต้สี ลายเส้นสีเหลือง ลาย วงกลมสีน้ำเงิน ใต้ ลายเส้นสีน้ำเงิน ใต้สี ลายเส้นสีเหลือง			-ลายเส้นสีน้ำเงิน ใต้สี ลายเส้นสีเหลือง ลาย วงกลมสีน้ำเงิน ใต้ ลายเส้นสีน้ำเงิน ใต้สี ลายเส้นสีเหลือง	
		-ลายเส้นสีน้ำเงิน ใต้สี ลายเส้นสีเหลือง ลาย วงกลมสีน้ำเงิน ใต้ ลายเส้นสีน้ำเงิน ใต้สี ลายเส้นสีเหลือง			-ลายเส้นสีน้ำเงิน ใต้สี ลายเส้นสีเหลือง ลาย วงกลมสีน้ำเงิน ใต้ ลายเส้นสีน้ำเงิน ใต้สี ลายเส้นสีเหลือง	

ที่มา : ตารางโดยผู้วิจัย

1.3 การจัดสัดส่วนลวดลายเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ประเภทเครื่องใช้ พบว่า ส่วนตัวโอง่างลวดลายจากขอบถึงปาประมาณ 1 ใน 5 ของตัวโอง่าง จากฐานขึ้นมาช่วงลำตัวประมาณ 1 ใน 5 ของตัวโอง่าง เว้นว่างส่วนขอบ เว้นว่างจากใต้ปาถึงฐาน และเว้นว่างช่วงกลางลำตัว ประมาณ 3 ใน 5 ของตัวโอง่าง ส่วนฝาวงลวดลายประมาณ 1 ใน 2 ของตัวฝา วงลวดลายเฉพาะขอบจากฝาโอง่าง และเว้นว่างที่จากฝาโอง่าง ประเภทสวยงาม พบว่า ส่วนตัวหม้อมีน้ำวงลวดลายจากขอบถึงปา จากฐานขึ้นมาถึงช่วงเอว ประมาณ 1 ใน 4 หรือ 1 ใน 5 ของตัวหม้อมีน้ำ จากใต้ขอบจนถึงลำตัวประมาณ 1 ใน 4 ของตัวหม้อมีน้ำ จากใต้ขอบจนถึงคอ จากใต้คอจนถึงกลางลำตัวประมาณ 2 ใน 3 ของตัวหม้อมีน้ำ จากขอบจนถึงกลางลำตัวประมาณ 2 ใน 3 ของตัวหม้อมีน้ำ กลางลำตัว ประมาณ 1 ใน 3 ของหม้อมีน้ำ หรือวงลวดลายเต็มพื้นที่ของตัวหม้อมีน้ำ เว้นว่างส่วนคอ เว้นว่างส่วนขอบ เว้นว่างช่วงกลางลำตัว เว้นว่างจากปาจนถึงฐาน เว้นว่างช่วงกลางลำตัวจนถึงฐาน ส่วนฝาหม้อมีน้ำวงลวดลายเต็มพื้นที่ วงลวดลายช่วงชั้นของยอดฝา วงลวดลายส่วนปลายยอดของฝา วงลวดลายขอบฝา เว้นว่างส่วนยอดฝา เว้นว่างส่วนปลายของยอดฝา ส่วนฐานวงลวดลายเต็มพื้นที่ เว้นว่างส่วนขอบ เว้นว่างจากใต้ขอบจนถึงกลางลำตัวประมาณ 1 ใน 3 ของส่วนฐาน หรือเว้นว่างทั้งหมดของส่วนฐาน

2. ผลการวิเคราะห์เทคนิคและกรรมวิธีการตกแต่งลวดลายบนเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า เทคนิควิธีการที่ปรากฏบนเครื่องปั้นดินเผา ประเภทเครื่องใช้ ใช้เทคนิควิธีการการแกะสลัก การขีดขูดลาย การกดลาย และการแปะติดลาย ประเภทสวยงาม ใช้เทคนิควิธีการการแกะสลัก การขีดขูดลาย การกดลาย การแปะติดลาย การฉลุ การทำเส้นลวด และการปั้นสามารถแบ่งตามลักษณะเทคนิควิธีการสร้างลาย ได้แก่ 1) วิธีการแกะสลัก พบว่า เกิดจากการขีด การตัดเนื้อดินออกให้ผิวมีความลึกตามต้องการ โดยการใช้อุปกรณ์ เช่น มีด ไม้ เหล็ก หรืออุปกรณ์ต่างๆที่สามารถตัดเนื้อดินออกได้ 2) วิธีการขีดขูดลาย พบว่า เกิดจากการร่างลาย การแบ่งพื้นที่ลาย โดยการใช้อุปกรณ์ เช่น มีด ไม้ เหล็ก 3) วิธีการประทับลายหรือกดลาย พบว่า เกิดจากการนำวัตถุที่เป็นต้นลาย เช่น แม่พิมพ์ หรืออุปกรณ์ต่างๆ มาประทับหรือกดบนผิวดินจนจมแล้วเกิดเป็นมิติลายนั้นๆ 4) วิธีการแปะติดลาย พบว่า เกิดจากการนำลายจากแม่พิมพ์ เช่น แม่พิมพ์จากหมากทองหลางป่า หรือจากการปั้นให้มีมิติแล้วนำลายเหล่านั้นมาติดที่เครื่องปั้น 5) วิธีการฉลุ พบว่า เกิดจากการคว้านเนื้อดินในส่วนที่ไม่ต้องการออก เพื่อให้เนื้อดินทะลุขาดเกิดช่องว่างตามลวดลายที่กำหนด 6) วิธีการทำเส้นลวด พบว่า เกิดจากการทำให้เนื้อดินมีความนูนขึ้น ด้วยการรูดดินเพื่อให้เกิดมิติโค้งมน 7) วิธีการปั้น พบว่า เกิดจากการปั้นให้มีมิติสูง แล้วนำลายเหล่านั้นมาติดที่เครื่องปั้น เช่น การปั้นหน้าสิงห์ การปั้นพูของทรงพอกทอง

สรุปและอภิปรายผล

การใช้ลวดลายที่ปรากฏบนเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เริ่มต้นมีตั้งแต่อดีตที่ชาวมอญได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย เมื่อได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี จึงได้เริ่มต้นการทำเครื่องปั้นดินเผาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาและสืบทอดเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เอ็ด ภิรมย์(2542:19) ได้กล่าวว่า เกาะเกร็ดเป็นหมู่บ้านเครื่องปั้นดินเผาที่มาจากเมืองมอญประเทศพม่า ซึ่งสอดคล้องกับสายสมร ศรีสวัสดิ์(2546:14) ที่กล่าวว่า ชาวมอญมีฝีมือในการทำเครื่องปั้นดินเผามาแต่โบราณ บรรพบุรุษของชาวมอญเหล่านี้สันนิษฐานว่า คงจะมีอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผามาตั้งแต่อยู่ในเมืองมอญก่อนอพยพเข้ามาในประเทศไทย ซึ่งจากงานวิจัยพบว่าการทำเครื่องปั้นดินเผาประเภทเครื่องใช้และประเภทสวยงาม พิศาล บุญผูก(2550:8-9) และสุเวทย์ อวยจินดา(2543:79) กล่าวว่า การทำเครื่องปั้นดินเผาของเกาะเกร็ดในระยะแรก สามารถจำแนกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ โอ่ง อ่าง ครก กระถาง และประเภทสวยงาม ได้แก่ หมอน้ำลายวิจิตร ขณะที่ ญัฐประวีณ ศรีทรัพย์(2537:85) และ สุนีย์ ศรีณรงค์(2537:88) กล่าวถึงฝีมือในการทำเครื่องปั้นดินเผาที่มีการแกะสลักลวดลายสวยงามตามแบบมอญสำหรับเป็นของที่ระลึก ที่นอกเหนือจากเครื่องปั้นดินเผาที่เป็นเครื่องใช้

โดยเครื่องปั้นดินเผาที่พบว่าการตกแต่งลวดลาย ได้แก่ ประเภทเครื่องใช้คือโอ่งสลัก และประเภทสวยงามคือหมอน้ำลายวิจิตร ซึ่งสายสมร ศรีสวัสดิ์(2546:64) ได้กล่าวว่า หมอน้ำลายวิจิตรนั้น มีวัตถุประสงค์ในการทำขึ้นมาเพื่อต้องการให้เป็นหมอน้ำสำหรับใส่หน้าดื่มของพระภิกษุสงฆ์ และคหบดีที่มีสถานภาพทางสังคมสูง โดยได้พัฒนาให้มีรูปแบบพิเศษและตกแต่งลวดลายให้มีความประณีตงดงาม เพื่อให้เกิดความแตกต่างจากหมอน้ำดื่มที่ชาวบ้านใช้กันทั่วไป ซึ่งสอดคล้องกับ เสาวภา เชาวนศิลป์(2537:22-24) ที่กล่าวถึง การประดิษฐ์ลวดลายอย่างสวยงาม โดยเฉพาะโอ่งน้ำ

หมอน้ำ หมอน้ำแช่(สำหรับใส่ข้าวแช่ถวายพระในวันสงกรานต์) ช่างปั้นจะแกะสลักลวดลายและทำรูปทรงวิจิตรงดงามมากจนเป็นที่ยอมรับของทางราชการ ซึ่งภายหลังได้นำรูปหมอน้ำลายวิจิตรนี้มาทำเป็นตราประจำจังหวัดนนทบุรี ซึ่งจากงานวิจัยพบว่า เครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด ส่วนใหญ่ตกแต่งลวดลายรูปแบบไม่ซ้ำกัน เป็นการทำขึ้นเพื่อใช้เฉพาะงานไม่ได้มีไว้จำหน่าย ทั้งนี้สามารถสันนิษฐานได้ว่าช่างปั้นทำขึ้นมาอย่างสุดฝีมือ เพื่อให้ได้แบบที่ประณีตสวยงามเหมาะสำหรับนำไปถวายพระสงฆ์ หรือนำไปมอบให้กับบุคคลที่สำคัญ ประกอบกับการตกแต่งลวดลายต้องใช้เวลานานและความตั้งใจอย่างสูง ลวดลายที่ตกแต่งจึงมีรูปแบบหลากหลายตามความสามารถของช่างและจุดมุ่งหมายในการทำ

เครื่องปั้นดินเผาที่มีการตกแต่งลวดลาย หากเป็นประเภทเครื่องใช้ คือ โอ่งสลัก ส่วนใหญ่จะประกอบด้วยส่วนฝาและส่วนตัวโอ่ง และหากเป็นประเภทสวยงาม คือ หมอน้ำลายวิจิตร จะประกอบด้วยส่วนฝาหม้อ ส่วนตัวหม้อ และส่วนเชิงฐานหรือฐานรองหม้อ โดยรูปทรงของหมอน้ำลายวิจิตรนี้มีหลากหลาย ซึ่งเสาวภา เชาวนศิลป์(2537:24)ได้แบ่งรูปทรงส่วนตัวหมอน้ำออกดังนี้ ทรงกลมมี 2 ลักษณะ คือ ทรงกลมคอดสูง และทรงกลมคอดสั้น นอกจากนี้ยังมีทรงขวด ทรงโกลพ และทรงตรง ส่วนพิศาล บุญผูก(2550:49) ได้แบ่งรูปทรงของหมอน้ำลายวิจิตร ได้แก่ ทรงหมอน้ำลายวิจิตรหรือเนิง(ก้นกลม คอดสูง) ทรงก้นกลมคอดสั้น ทรงโอ่งสลักเอวใหญ่ ทรงโอ่งสลักเอวคอด ทรงโอ่งสลักทรงสูง เอวคอด(หรือโอ่งกอกเพราะนิยมนำกอกนำมาติดไว้ในภายหลัง) ทรงขวดโหล ทรงฟักทองคอดสั้น ทรงฟักทองคอดสูง ทรงมะยม ทรงกระบอก ทรงตลก ทรงกลมเป็นรูปสัตว์ เช่น โอ่งไก่ โอ่งนก ซึ่งจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัยครั้งนี้ ไม่พบเครื่องปั้นดินเผารูป ทรงมะยม ทรงตลก และทรงกลมเป็นรูปสัตว์ ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่ารูปทรงดังกล่าวไม่เป็นที่นิยม จึงไม่มีให้พบเห็นหรือถูกนำมาจัดเก็บในพิพิธภัณฑ์

ลักษณะเฉพาะของเครื่องปั้นดินเผาของเกาะเกร็ด เสาวภา เชาวนศิลป์(2537:22-24) กล่าวว่า ขอบปากจะต้องกลมกลิ้งราวกระบอกไม้ไผ่ ฝา มีการตกแต่งสวยงาม ไหล่หรือปากจะต้องผายออก และเป็นเส้นโค้งลาดลงมา ถ้ายังเป็นหมอน้ำลายวิจิตรด้วยแล้วยิ่งเน้นไหล่มากขึ้นอีก ภาชนะที่มีก้นตดจะเน้นส่วนไหล่และฐาน บางทีอาจไม่มีขารองเพราะสามารถตั้งอยู่ได้ด้วยตัวเอง ต่างจากภาชนะประเภทก้นกลม ที่จำเป็นต้องมีขารองอีกชั้นหนึ่ง ตัวฝานิยมทำเป็นยอดแหลมเรียกว่าทรงเครื่องยอด มีการสลักลวดลายสวยงามเข้าชุดกันทั้งใบ ซึ่งสอดคล้องกับ พิศาล บุญผูก(2550:51-52) ที่กล่าวว่า เครื่องปั้นดินเผาลายวิจิตรนิยมทำเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นตัวโอ่ง ส่วนที่เป็นฝาและส่วนที่เป็นขารอง การตกแต่งลวดลายนิยมทำเป็นลายฉลุโปร่งที่ขารอง นอกจากจะเพิ่มความสวยงามให้แก่เครื่องปั้นแล้ว ยังช่วยทำให้มีการระบายอากาศใต้โอ่งน้ำและเพิ่มความเย็นให้น้ำในโอ่ง ส่วนฝานิยมทำทรงยอดแหลมสูง แต่ฝานิยมธรรมดาทั่วไปจะทำจากกลมแบนเพื่อใช้วางขันตักน้ำบนฝานิยมได้ เน้นการทำขอบหรือปากของเครื่องปั้นโดยการทำเป็นเส้นลวดบนขอบอีกชั้นหนึ่ง และตามส่วนต่างๆของเครื่องปั้นบางกลุ่ม เช่น ขอบล่าง ไหล่ มีการทำเป็นเส้นลวดเพื่อความสวยงาม แม้เป็นเครื่องปั้นธรรมดา เช่น อ่าง ครก ก็ทำขอบด้วยเช่นกัน ทำให้เครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ดดูสวยงามแตกต่างจากเครื่องปั้นแหล่งอื่นๆในประเทศไทย ซึ่งจากงานวิจัยพบว่า เครื่องปั้นดินเผาประเภทเครื่องใช้ จะนิยมทำขอบที่ปากโอ่ง ส่วนประเภทสวยงามจะทำขอบทุกส่วน แต่จะมีการตกแต่งลวดลายให้มีความสวยงาม และมีเส้นลวดประกอบตามส่วนต่างๆของตัวโอ่งสันนิษฐานว่าเพื่อลดพื้นที่ว่างและเป็นการคั่นลายที่จัดวางเรียงอยู่ติดกัน

ลวดลายที่ใช้ตกแต่งสามารถพบทั้งลายธรรมชาติ เช่น

ลายดอกไม้ใบไม้ ลายบุคคล ลายสัตว์ และลายประดิษฐ์ โดยจัดวางโครงสร้างลายหลักและลายประกอบที่เข้าชุดกัน ด้วยการใช้ลายซ้ำวางลายแบบต่อเนื่องในแนวนอน วางสลับลายระหว่างลายหลักและลายประกอบ โดยลายประกอบจะมีรูปร่างโครงสร้างของลวดลาย ขนาด และความละเอียดของรูปลายที่ต่างกับลายหลัก ซึ่งสายสมรศรีสวัสดิ์(2546 : 46) ได้กล่าวถึงลักษณะของหมอน้ำลายวิจิตรของเกาะเกร็ดว่า การตกแต่งลวดลายส่วนมากจะเน้นตกแต่งที่ส่วนฝาหมอน้ำ ตัวหมอนที่บริเวณไหล่จนถึงปากหมอนและฐานรองหมอน้ำ โดยลวดลายที่ใช้ตกแต่งมักเป็นลายซ้ำๆกัน เช่น ลายกระจัง ลายประจายาม ลายดอกลาย ลายเชิง เป็นต้น ส่วนลายวิจิตรที่เรียกกันนั้น เกิดจากการนำลายต่างๆมาผสมผสานกันหลายๆลายเรียงอย่างสวยงาม จนเกิดเป็นลายวิจิตร ซึ่งสอดคล้องกับ เสาวภา เชาวนศิลป์(2537:22-24)กล่าวว่า การผูกลายจะเป็นแบบเดียวกันทั้งฝา ไหล่ และส่วนฐาน รูปทรงและลวดลายจะต้องส่งเสริมซึ่งกันและกัน จึงจะถือว่าชิ้นงานนั้นงามอย่างแท้จริง โดยลักษณะของลวดลายที่ใช้ตกแต่ง ตัวลายจะต้องลอยขึ้นมาเหนือผิวภาชนะ ลายที่นิยมมาแกะมักจะเป็นลวดลายดอกไม้ เช่น ดอกบัวและลวดลายพรรณพฤกษา เป็นต้น ซึ่งการจัดสัดส่วนลวดลายของโอ่งสลัก ส่วนใหญ่จะเว้นว่างช่วงลำตัวจนถึงส่วนฐานของตัวโอ่ง ส่วนฝาลวดลายเพียงบางส่วน ส่วนหมอน้ำลายวิจิตร ในส่วนของตัวหมอน้ำส่วนใหญ่จะเว้นว่างช่วงกลางลำตัวจนถึงฐาน ส่วนฝาลำตัววางลวดลายเต็มพื้นที่ เว้นว่างส่วนปลายของยอดฝาลำตัววางลวดลายเต็มพื้นที่ การทำลวดลายที่ขอบมักนิยมให้เข้าชุดกันทุกส่วนของตัวหมอน้ำ เช่น ขอบฝา ขอบปากหมอน้ำ และขอบฐาน โดยในภาพรวมของลวดลายที่ปรากฏบนเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ดมีความกลมกลืนกันของเส้น รูปร่าง รูปทรง และขนาดของลวดลายที่เป็นไปตามความเหมาะสมของหน้าที่ใช้สอย ดังเช่นการตกแต่งลวดลายหมอน้ำลายวิจิตร จะเน้นการจัดสัดส่วนลวดลายที่มีพื้นที่ว่างน้อยกว่าการตกแต่งลวดลาย โดยเน้นลวดลายส่วนฝา ส่วนครึ่งท่อนบนของลำตัวและส่วนฐาน ในขณะที่โอ่งสลักจะเน้นลายที่ขอบและปาก ทั้งนี้เพราะโอ่งสลักทำขึ้นมาเพื่อการใช้สอยและการจำหน่าย แต่เพื่อเป็นการสร้างเอกลักษณ์ให้เกิดความแตกต่างจากกลุ่มช่างอื่นๆ ที่เปรียบเหมือนตราสินค้าให้ผู้ซื้อจดจำ จึงไม่เน้นการตกแต่งลวดลายที่วิจิตรมากนัก

เทคนิคและกรรมวิธีการตกแต่งและสร้างลวดลายที่ปรากฏบนเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ส่วนใหญ่ช่างจะประดิษฐ์อุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการทำลวดลายด้วยตนเอง โดยใช้สิ่งที่มียูอยู่ในท้องถิ่น ซึ่ง เสาวภา เชาวนศิลป์(2537:22-24)ได้กล่าวว่า ในการทำลวดลายจะมีลายแม่ที่เกิดจากการกดหนามทองเหลืองที่แกะเป็นรูปแล้ว มีการใช้มีดแกะสลักและไม้เขียนลายขนาดต่างๆทำเป็นลายประกอบ ซึ่งล้วนแต่ต้องอาศัยความชำนาญทั้งการผูกลายและการกะช่วงของลายแต่ละดอกอย่างแม่นยำ ตัวลายจะต้องมีความคมชัด โดยวิธีการการตกแต่งลวดลายต่างๆบนเครื่องปั้นดินเผานั้น พิศาล บุญผูก(2550:46) ได้กล่าวว่า มีทั้งการแกะสลัก การใช้แม่พิมพ์ การตีลายหรือกดลาย การแปะติดลาย การตักดินแต่ไม่ฉลุโปร่ง การฉลุโปร่ง รวมถึงเทคนิคการทำเส้นลวด และการปั้น ซึ่งการแกะสลักและการแปะติดลายจะนิยมใช้เป็นอย่างมาก และมักใช้ร่วมกันเพื่อให้ลายที่นำมาแปะติดดูโดดเด่นขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะลายที่กดจากแม่พิมพ์มักไม่คมชัด จึงต้องใช้เทคนิคแกะสลักหรือการขีด การกดลาย เพื่อเน้นลายที่กดพิมพ์ให้ลอยเด่นขึ้น ส่วนการทำเส้นลวดนั้นมีทั้งแบบนูนและแบบเป็นร่องรอบตัวเครื่องปั้น ที่เกิดจากการใช้แป้นหมุนในการเดินเส้น เพื่อช่วยแบ่งพื้นที่ลายและลดพื้นที่ว่างในกรณีที่ไม่มีการตกแต่งลวดลายมาก

ดังนั้น ภูมิปัญญาการใช้อุปกรณ์ที่มีอยู่ใกล้ตัวมาทำให้เกิด

ลวดลาย การใช้วัสดุตามธรรมชาติมาแกะเป็นแม่พิมพ์ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงฝีมือในการแกะสลัก และเทคนิคที่ซับซ้อนในการสร้างลวดลายของชาวอมญ จากการประยุกต์ใช้สิ่งที่มีรอบตัวให้เกิดประโยชน์ จึงอาจกล่าวได้ว่า การตกแต่งลวดลายของเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด มีความสัมพันธ์กับเทคนิควิธีการเนื่องจากลวดลายที่มาจากความสร้างสรรค์ของช่างสามารถผลักดันให้เกิดการพลิกแพลงนำวัสดุอุปกรณ์ต่างๆที่มีรอบตัวมาประดิษฐ์ใช้และในขณะเดียวกันเทคนิควิธีการก็ก่อให้เกิดลวดลายใหม่ และพัฒนาขึ้นตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

- 1.ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่าง ของลวดลายเครื่องปั้นดินเผาหลาย ๆกลุ่มช่าง ที่มีรากฐานทางภูมิปัญญาจากเกาะเกร็ดในอดีต เช่น กลุ่มนครสวรรค์ กลุ่มนครศรีธรรมราช ที่แยกตัวไปผลิตงานในพื้นที่อื่น
- 2.ควรมีการศึกษารวบรวมรูปแบบเครื่องปั้นดินเผาของเกาะเกร็ดที่ผลิตขึ้นในแต่ละยุคสมัย เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการทางด้านรูปแบบ ตลอดจนกระบวนการเปลี่ยนแปลงและการรักษาอัตลักษณ์ของเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ดที่สืบทอดตั้งแต่ยุคเริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน
- 3.ควรมีการส่งเสริมให้มีการนำความรู้เกี่ยวกับลวดลาย และเทคนิควิธีการทำเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด ไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการออกแบบตามสถาบันการศึกษาต่างๆ เพื่อให้เกิดการต่อยอดและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ ตลอดจนควรมีการส่งเสริม สนับสนุนการสืบทอดภูมิปัญญาการทำเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ดทั้งด้านการพัฒนารูปแบบ ด้านการผลิต และด้านการจัดจำหน่าย เช่น การตั้งศูนย์บริการการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้กับชุมชน โดยการรวบรวมภูมิปัญญาดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนและกลุ่มผู้บริโภค ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลทั้งในเชิงอนุรักษ์และเชิงพาณิชย์

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐประวีณ ศรีทรัพย์. (2537). การศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม และการอ้างเอกลักษณ์ของชาวอมญ : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านหลักเกร็ด ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (ถ่ายเอกสาร).
- Natpraveen Srisap. (1994). **Socio-Cultural Change and Ethnic Identity ofThe Mon : A Case Study of Ban Ludkred, PakKred, Nonthaburi.** Master Project, M.A.(Sociology and Anthropology) Bangkok : Graduate School , Chulalongkorn University. (Copy).
- ทวีศักดิ์ สาสงเคราะห์. (2554,กรกฎาคม - ธันวาคม). ชาวน้ำปัญญากับการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาพื้นบ้าน.วารสารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 13(1): 27-30.
- Taweesak Sasongkoah. (2011,July - December). Intelligence and Creating Local Wisdom. **Journal of Institute of Culture and Arts.** 13(1): 27-30.
- พิศาล บุญผูก. (2550).เครื่องปั้นดินเผาหนพบุรี.นนทบุรี:

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.

Pisan Boonpook.(2007). **Nonthaburi earthenware**. Nonthaburi : Sukhothai Thammathirat University.

มานิช กงกกันันท์. (2537). **ความรู้เรื่องการออกแบบหัตถกรรม**.กรุงเทพฯ : กระทรวงอุตสาหกรรม.

Manote Kongkananda. (1994). **Knowledge of Design Crafts**. Bangkok : Ministry of Industry Thailand.

สายสมร ศรีสวัสดิ์. (2546). **แนวทางการประยุกต์ศิลปกรรมและลายบนกระดาษทองอังกฤษ เพื่อพัฒนารูปแบบเป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมสินค้าของที่ระลึกเกาะเกร็ด:กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาประเภทโคมไฟ**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรอุตสาหกรรมมหาบัณฑิต(เทคโนโลยีผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. (ถ่ายเอกสาร).

Saisamorn Srisawat. (2003). **The Application of English Paper Craving Technique on Koh Kred Handcraft : A Case Study on Lampshade** . Master Project, ID.ED. (Industrial Design Technology) Bangkok : Graduate School , King Mongkut's Institute of technology Ladkrabang. (Copy).

เสาวภา ชาวนศิลป์. (2537).**การศึกษาพิธีบุญกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของมอญ : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเกาะเกร็ดอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี**.กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.

Saowapa Chaowasilp. (1994). **Bun Klang Ban and Songchao Ceremony : A Case of Mon in Tambon Koh Kred, Amphoe Pakkred, Nonthaburi**. Bangkok : Mahidol University.

สุนีย์ สรณรงค์. (2537). **คติชาวบ้านชนชาวไทยรามัญ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

Sunee Sornnarong. (1994). **Folklore of Thai-Raman** . Bangkok : Thaiwatanapanich printing.

สุเวทย์ อวยจินดา. (2543). **ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของเทคโนโลยีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต(เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาทรัพยากร). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. (ถ่ายเอกสาร).

Suwet Ouyjinda.(2000). **The Factors Influencing The Technology Sustainability of Pottery Handicrafts at Koh Kred Community Nonthaburi Province Thailand**. Master Project, M.S. (Appropriate Technology for Resource Development) Bangkok : Graduate School , Mahidol University. (Copy).

เอ็ด ภิรมย์. (2542). **เกาะเกร็ด**. กรุงเทพฯ : เอ็น พี สกรีนพริ้นติ้ง. Ed Pirom. (1999). **Koh Kred**. Bangkok : N.P. screen printing.